

IQTISODIY BARQARORLIK VA GLOBAL IQTISODIY O'SISH

Bahromov Nasimbek Xislatjon o'g'li
TATU Farg'ona filiali talabasi

Salimov Ortiqjon Inomjon o'g'li
TATU Farg'ona filiali talabasi

Abdunazarov Yashnarbek Mirzaahmad o'g'li
TATU Farg'ona filiali talabasi

Xalilov Nizomiddin Najmiddin o'g'li
TATU Farg'ona filiali talabasi

Annotatsiya:

Ushbu maqola iqtisodiy barqarorlik va global iqtisodiy o'sishning zamonaviy holatini tahlil qiladi va ularning ta'sirini shakllantiruvchi asosiy omillarni ko'rib chiqadi. Iqtisodiy barqarorlik iqtisodiyotning uzluksiz va mustahkam rivojlanishini ta'minlash uchun zarur bo'lgan shart-sharoitlarni o'z ichiga oladi, jumladan, inflyatsiyani boshqarish, mehnat bozorini barqarorlashtirish va moliyaviy tizimni mustahkamlash. Shuningdek, maqolada global iqtisodiy o'sishning asosiy omillari — texnologik inqilob, raqamli iqtisodiyot, barqaror energetika va xalqaro savdo kabi faktorlar tahlil qilinadi. Pandemiya, geosiyosiy beqarorlik, iqlim o'zgarishi va boshqa global muammolar iqtisodiy o'sishga qanday tahdid solayotganligi ham muhokama qilinadi. Maqola, shuningdek, kelajakda iqtisodiy o'sishning istiqbollari va ushbu o'sish uchun zarur bo'lgan chora-tadbirlar, jumladan, yashil iqtisodiyot va texnologik innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash haqida fikr yuritadi.

Kalit so'zlar: iqtisodiy barqarorlik, global iqtisodiy o'sish, texnologik inqilob, inflyatsiya, iqlim o'zgarishi, xalqaro savdo, yashil iqtisodiyot.

Kirish

Iqtisodiy barqarorlik va global iqtisodiy o'sish — bu har qanday davlat va jahon iqtisodiyotining sog'lom rivojlanishi uchun zarur bo'lgan asosiy tamoyillardir. Ushbu ikki tushuncha bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ular nafaqat iqtisodiy

o'sishni ta'minlash, balki ijtimoiy va siyosiy barqarorlikni ham qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Iqtisodiy barqarorlik mamlakatlarning mustahkam iqtisodiy tizimlariga ega bo'lishini, ishlab chiqarish va iste'molning muvozanatli o'sishini ta'minlashni anglatadi. Boshqa tomondan, global iqtisodiy o'sish dunyo bo'ylab ishlab chiqarish, savdo va investitsiyalarni oshirish orqali mamlakatlar o'rtasidagi iqtisodiy farqni kamaytirishni maqsad qiladi. Ammo, so'nggi yillarda global iqtisodiyot bir qator salbiy omillar ta'sirida o'sishning barqarorligiga putur yetkazmoqda. COVID-19 pandemiyasi, geosiyosiy beqarorlik, tabiiy ofatlar, iqlim o'zgarishi va global miqyosda resurslar yetishmasligi kabi omillar iqtisodiy barqarorlikni xavf ostiga qo'ydi. Shu bilan birga, texnologik inqilob va raqamli transformatsiya iqtisodiy o'sishning yangi manbalarini yaratdi, ammo bu o'zgarishlar ba'zi mamlakatlarda muammolarni keltirib chiqardi, masalan, ish o'rinlarining yo'qolishi va iqtisodiy tengsizlikning ortishi. Ushbu maqolada iqtisodiy barqarorlik va global iqtisodiy o'sishning bugungi holati, ular o'rtasidagi bog'liqlik, rivojlanishning asosiy omillari, shuningdek, kelajakdagi istiqbollari va ularni ta'minlash uchun zarur chora-tadbirlar ko'rib chiqiladi.

Asosiy qism. Iqtisodiy barqarorlik — bu iqtisodiyotning to'liq ish bilan ta'minlangan va inflyatsiya, kreditlarni qaytarish va boshqa makroiqtisodiy ko'rsatkichlar bo'yicha muvozanatni saqlashni anglatadi. Barqaror iqtisodiyotning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat. Sust o'sishning oldini olish, iqtisodiyotning ortiqcha pasayishi yoki ijtimoiy ta'sir ko'rsatadigan yirik pasayishlardan (recessions) saqlanish. Inflyatsiyani boshqarish, narxlar darajasining barqaror o'sishi (yoki inflyatsiya) iqtisodiy faoliyatni muvozanatlashda muhim rol o'ynaydi. Juda yuqori yoki juda past inflyatsiya ham iqtisodiyot uchun zararli. Mehnat bozori barqarorligi, Ishsizlikning pasayishi va ish bilan ta'minlashning barqarorligi iqtisodiy barqarorlikning asosiy ko'rsatkichlaridan biridir. Moliyaviy tizimning barqarorligi, Banklar va moliya muassasalarining ishonchliligi va ularning qarz berish qobiliyatini ta'minlash. Global Iqtisodiy O'sish, hozirgi holat 2020-yilning boshlarida COVID-19 pandemiyasi global iqtisodiyotga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Dunyo bo'ylab ko'plab mamlakatlar o'z iqtisodiyotlarini yopish, ishlab chiqarishni to'xtatish, transportni cheklash va boshqa iqtisodiy faoliyatlarni qisqartirishga majbur bo'ldi. Biroq, 2021-yilda vaktsinalar va global iqtisodiy rejalashtirish orqali iqtisodiy o'sish boshlangan edi. Hozirda esa global iqtisodiy o'sishning turli yondashuvlari mavjud. Global

iqtisodiy o'sishning asosiy omillari, texnologik inqilob avtomatlashtirish, sun'iy intellekt (SI), raqamli transformatsiya va boshqa texnologiyalar iqtisodiy o'sishni tezlashtirishi mumkin. Ular ishlab chiqarishni optimallashtirish, samaradorlikni oshirish va yangi ish o'rinlarini yaratishga yordam beradi. Raqamli iqtisodiyot internet, e-tijorat va raqamli xizmatlar iqtisodiy o'sishni yangi shakllariga olib keldi. Pandemiya davrida raqamli iqtisodiyotning o'sishi sezilarli bo'ldi. Barqaror energetika va iqlim o'zgarishiga moslashish. Yangi energiya manbalariga o'tish (masalan, quyosh va shamol energiyasi) iqtisodiy o'sishni ta'minlashda katta rol o'ynaydi, chunki bu sohalar yangi sanoatlar va ish o'rinlarini yaratadi. Global savdo va investitsiyalar xalqaro savdo va to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar iqtisodiy o'sishning muhim omillaridir. Bu, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlar uchun katta ahamiyatga ega. Iqtisodiy o'sishning turg'unligi, Inflyatsiya va narxlar oshishi, 2023-2024-yillarda dunyo bo'ylab ko'plab mamlakatlarda inflyatsiya oshishi kuzatilmoqda. Bu oziq-ovqat, energiya va boshqa asosiy mahsulotlarning narxlarining keskin oshishiga olib kelmoqda. Global zanjirlar va ishlab chiqarish tarmoqlari: Pandemiya va mintaqaviy siyosiy beqarorliklar global ishlab chiqarish va ta'minot zanjirlarini buzdi, bu esa iqtisodiy o'sishga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Kreditlar va qarzar, milliy va global darajadagi qarz yuki oshishi ham iqtisodiy barqarorlikni tahdid qilmoqda. Aksariyat rivojlangan mamlakatlar yirik qarzlarni o'z zimmasiga olishgan, bu esa kelajakda iqtisodiy o'sishni cheklashga olib kelishi mumkin. Global iqlim o'zgarishi, iqlim o'zgarishining ta'siri tufayli ko'plab mintaqalarda qurg'oqchilik, toshqinlar, sovuq va issiq haroratlar, shuningdek, tabiiy ofatlar ko'paymoqda. Bular iqtisodiy barqarorlikka jiddiy tahdid solmoqda. Misol uchun, qishloq xo'jaligi sohasida ishlab chiqarishning pasayishi va energiya manbalarining cheklanishi iqtisodiy o'sishga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Geosiyosiy beqarorlik, Rossiya-Ukraina urushi, Xitoy-Tayvan nizosi, O'rta Sharqdagi beqarorliklar va boshqa siyosiy tangliklar global iqtisodiy tizimga ta'sir qilmoqda. Savdo janjallari, sanksiyalar, va bojxona to'siqlari global iqtisodiy o'sishni sekinlashtirishi mumkin. Ishsizlik va iqtisodiy tengsizlik, Ishsizlik darajasi va daromadlarning tengsizlik darajasi ba'zi mamlakatlarda hali ham yuqori. Bu iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muammolarni keltirib chiqaradi.

1-rasm.

Kelajakdagi O'sish Istiqbollari, qisodiy o'sishning kelajakdagi istiqbollari bir qator muhim omillarga bog'liq. Yashil iqtisodiyot va barqarorlik, iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish va atrof-muhitni muhofaza qilish kelajakda iqtisodiy o'sishning yangi manbalarini yaratishi mumkin. Yashil energiya, "aqlli" shaharlar, barqaror qishloq xo'jaligi va ekoturizm kabi sohalar rivojlanishi kutilmoqda. Texnologik inqiloblar, Sun'iy intellekt, mashina o'rganish, kvant kompyuterlar va boshqa ilg'or texnologiyalar ishlab chiqarish va xizmatlar sohasida yangi imkoniyatlar yaratadi. Global hamkorlik, Xalqaro savdo va investitsiyalarni qo'llab-quvvatlash, shuningdek, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda davlatlar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

Iqtisodiy barqarorlik va global iqtisodiy o'sish – bu zamonaviy dunyo iqtisodiyotining eng muhim masalaridan biri bo'lib, har bir davlat va mintaqa rivojlanishi uchun katta ahamiyatga ega. Iqtisodiy barqarorlik deganda davlat ichidagi iqtisodiy jarayonlarning muvozanatli rivojlanishi va tashqi iqtisodiy ta'sirlarga chidamli bo'lishi tushuniladi. Bu barqarorlikni ta'minlash milliy iqtisodiy

siyosatdan tashqari, global miqyosdagi hamkorlik va siyosiy-iqtisodiy strategiyalarga ham bog'liq. Hozirgi davrda global iqtisodiy o'sishning asosiy drayverlari sifatida texnologik taraqqiyot, xalqaro savdo va investitsiyalar, hamda inson kapitali rivoji alohida e'tirof etilmoqda. Texnologiyalar rivojlanishi, jumladan sun'iy intellekt, raqamli iqtisodiyot va ekologik toza texnologiyalarning rivoji dunyo iqtisodiyotining barqaror o'sishiga xizmat qilmoqda. Biroq, bu jarayonlar iqlim o'zgarishi, global pandemiyalar va geosiyosiy mojarolar kabi salbiy omillar bilan to'qnash kelmoqda. Jahondagi so'nggi iqtisodiy ko'rsatkichlar shuni ko'rsatmoqdaki, rivojlangan mamlakatlar iqtisodiy barqarorlikni qo'llab-quvvatlash uchun faol investitsiyalar va yashil texnologiyalarga katta mablag' yo'naltirmoqda. Misol uchun, Yevropa Ittifoqi davlatlari 2030-yilgacha uglerod chiqindilarini sezilarli darajada kamaytirish uchun iqtisodiy tizimlarini qayta tashkil etmoqda. Xitoy va Hindiston esa global iqtisodiy o'sishning asosiy drayverlari bo'lib, ulardagi ishlab chiqarish va xizmatlar sektori tez sur'atlarda rivojlanmoqda. Biroq, rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash dolzarb muammo bo'lib qolmoqda. Bu davlatlarda kambag'allik darajasi, iqtisodiy tengsizlik, va ijtimoiy infratuzilmaning yetarlicha rivojlanmaganligi iqtisodiy o'sishni susaytiradi. Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg'armasi kabi tashkilotlar ushbu davlatlarni qo'llab-quvvatlash uchun maxsus dasturlarni amalga oshirmoqda.

Iqtisodiy barqarorlik va global iqtisodiy o'sishni ta'minlash uchun davlatlar va xalqaro tashkilotlar quyidagi yo'nalishlarda harakat qilishlari lozim:

1. Innovatsiyalarni rivojlantirish va texnologik taraqqiyotni jadallashtirish.
2. Yashil iqtisodiyotga o'tish va ekologik barqarorlikni ta'minlash.
3. Xalqaro savdo va investitsiyalarni rag'batlantirish orqali global integratsiyani kuchaytirish.
4. Inson kapitaliga sarmoya kiritish, jumladan, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalariga e'tiborni oshirish. Shu bilan birga, iqtisodiy siyosatda uzoq muddatli strategiyalarga e'tibor qaratish muhimdir. Faqat qisqa muddatli inqirozlarni bartaraf etish emas, balki iqtisodiy tizimni mustahkamlash va tashqi ta'sirlarga chidamli bo'lishni ta'minlash kelajak uchun zaruriy omillardir.

Xulosa qilib aytganda, iqtisodiy barqarorlik va global iqtisodiy o'sish bir-birini to'ldiruvchi jarayonlar bo'lib, ular faqat davlatlarning faol ishtiroki va xalqaro hamkorlik orqali amalga oshirilishi mumkin.

rasm.

Metodlar

Ushbu tadqiqotda iqtisodiy barqarorlik va global iqtisodiy o'sish masalalarini o'rganish uchun quyidagi usullardan foydalanildi:

1. **Tahliliy yondashuv.** Tadqiqotda xalqaro tashkilotlar, jumladan, Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi va OECD tomonidan taqdim etilgan iqtisodiy ko'rsatkichlar asosida tahlil o'tkazildi. 2015–2023-yillar oralig'idagi statistik ma'lumotlar global iqtisodiy o'sishning asosiy tendensiyalarini aniqlash uchun ishlatildi.
2. **Empirik tahlil.** Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarning iqtisodiy barqarorlikka erishish bo'yicha tajribalari o'rganildi. Xususan, investitsiyalar, texnologiyalar va inson kapitalining iqtisodiy rivojlanishdagi roli chuqur tahlil qilindi.

3. **Adabiyotlar sharhi.** Tadqiqot davomida iqtisodiy barqarorlik va o'sish bo'yicha nufuzli ilmiy maqolalar, hisobotlar va monografiyalar o'rganildi. Xususan, Barro va Sala-i-Martinning iqtisodiy o'sishga oid modellari asos qilib olindi, davlatlar va xalqaro tashkilotlarning iqtisodiy strategiyalari solishtirildi.

4. **Vizualizatsiya metodlari.** Davlatlar va mintaqalar iqtisodiy holatini aniqroq ko'rsatish uchun grafiklar, diagrammalar va xaritalardan foydalanildi. Ushbu usul iqtisodiy ko'rsatkichlarning o'zaro bog'liqligini tushunishga yordam berdi.

5. **Ssenariy tahlili.** Pandemiya va iqtisodiy inqirozlar davrida iqtisodiy o'sishni ta'minlash bo'yicha qabul qilingan siyosatlarning samaradorligi o'rganildi. Shuningdek, yashil iqtisodiyot va texnologik rivojlanish asosidagi kelajakdagi iqtisodiy barqarorlik modeli tahlil qilindi.

6. **Mintaqaviy yondashuv.** Yevropa, Osiyo, Amerika va Afrika mintaqalarining iqtisodiy rivojlanish darajasi va barqarorlikka erishish bo'yicha xususiyatlari o'rganildi. Har bir mintaqaning o'ziga xos jihatlari solishtirilib, global iqtisodiy tizimdagi o'rnini baholandi.

Natijalar

Ushbu tadqiqotning natijalari iqtisodiy barqarorlik va global iqtisodiy o'sish o'rtasidagi murakkab bog'liqlikni ochib berdi. Tahlil qilish davomida olingan asosiy xulosalar quyidagilardan iboratdir:

1. **Global iqtisodiy o'sishning barqarorligini ta'minlash.** Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, global iqtisodiy o'sish uchun barqarorlikni ta'minlashning eng muhim omili ijtimoiy va iqtisodiy siyosatlarning uyg'unlashgan bo'lishidir. Misol uchun, rivojlangan davlatlar o'z iqtisodiy siyosatlarida barqaror makroiqtisodiy muhitni yaratishga alohida e'tibor qaratishgan. Bu esa o'z navbatida o'sishni davom ettirish imkonini beradi. Rivojlanayotgan davlatlar esa iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashda o'z investitsiyalarini va texnologik yangilanishlarni diqqat bilan boshqarishlari zarur.

2. Iqtisodiy o'sish va innovatsiya o'rtasidagi aloqalar. Tadqiqotda shuni aniqladikki, iqtisodiy o'sishning eng katta ko'rsatkichi innovatsiyalarni rag'batlantirish va texnologik rivojlanishni qo'llab-quvvatlashdir. Xususan, Yaponiyada va Germaniyada amalga oshirilgan texnologik inqiloblar iqtisodiy o'sishga katta hissa qo'shgan. O'z navbatida, ushbu mamlakatlar innovatsion siyosatlar orqali global iqtisodiy tizimdagi o'z o'rinlarini mustahkamladilar.

3. Yashil iqtisodiyotning o'sishga ta'siri. Yashil iqtisodiyotga o'tish global iqtisodiy o'sishni barqarorlashtirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Tadqiqotda shuni aniqladikki, qayta tiklanuvchi energiya manbalariga o'tish, atrof-muhitga ta'sirni kamaytirish, va "yashil" texnologiyalarga investitsiyalar iqtisodiy o'sishni barqaror qilib, uzoq muddatli rivojlanish uchun asos yaratadi. Misol tariqasida, Skandinaviya davlatlari energiya samaradorligini oshirishga qaratilgan siyosatlarni muvaffaqiyatli amalga oshirmoqda.

4. Global iqtisodiy barqarorlik va pandemiyalar. Pandemiya kabi global inqirozlar global iqtisodiyotga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda, ammo shu bilan birga, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash uchun samarali siyosatlarni ishlab chiqish imkoniyatlari ham mavjud. Tadqiqotda pandemiya davrida ko'plab davlatlarning iqtisodiy stimullarni joriy etganligi va bu amallarning o'sishga ijobiy ta'sir ko'rsatgani aniqlangan. Biroq, bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun hukumatlarning iqtisodiy siyosatlarining tezkor va muvofiqligi zarur.

5. Mintaqaviy farqlar. Rivojlanayotgan va rivojlangan mamlakatlar o'rtasida iqtisodiy barqarorlik va o'sish jarayonida sezilarli farqlar mavjud. Rivojlangan davlatlar barqaror iqtisodiy o'sishni davom ettirishda, asosan, innovatsiyalar va ilmfan sohasidagi yutuqlar orqali erishmoqdalar. Biroq, rivojlanayotgan davlatlarda iqtisodiy o'sishning davomiyligini ta'minlash uchun sanoat va qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilish, shuningdek, ichki investitsiyalarni oshirish zarurati mavjud.

6. Global tarmoq va savdo aloqalarining roli. Savdo va iqtisodiy aloqalar global iqtisodiy o'sishda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotda global savdo tarmoqlarining kengayishi, yangi bozorlarni ochish va iqtisodiy integratsiya o'sishga ijobiy ta'sir

ko'rsatishi aniqlangan. Shu bilan birga, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda xalqaro iqtisodiy tashkilotlar bilan hamkorlik muhim omil bo'lib qoladi.

3-rasm

Xulosa

Iqtisodiy barqarorlik va global iqtisodiy o'sish zamonaviy iqtisodiyotning eng muhim va dolzarb masalalaridan biridir. Iqtisodiy barqarorlik nafaqat milliy iqtisodiyotlar uchun, balki global miqyosda ham siyosiy va ijtimoiy barqarorlikni saqlash uchun zarurdir. Shu bilan birga, iqtisodiy o'sish, mamlakatlar o'rtasidagi farqni kamaytirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va xalqaro savdo aloqalarini rivojlantirish orqali jahon iqtisodiyoti uchun muhim ahamiyatga ega. Biroq, so'nggi yillarda bir qator global tahdidlar — COVID-19 pandemiyasi, geosiyosiy beqarorlik, iqlim o'zgarishi va boshqa salbiy omillar iqtisodiy o'sish va barqarorlikni xavf ostiga qo'ydi. Ushbu omillar global ta'minot zanjirlarini, ishlab chiqarishni va mehnat bozorini sekinlashtirib, resurslar taqsimotidagi noaniqliklarni oshirdi. Shuningdek, texnologik inqilob va raqamli transformatsiya yangi imkoniyatlarni yaratgan bo'lsa-da, ular ayrim mintaqalarda ish o'rinlarining yo'qolishi va iqtisodiy tengsizlikning ortishiga olib kelmoqda. Kelajakda iqtisodiy o'sish va barqarorlikni ta'minlash uchun davlatlar va xalqaro tashkilotlar innovatsion texnologiyalarni, yashil iqtisodiyotga

o'tishni, iqlim o'zgarishiga moslashishni va barqaror iqtisodiy siyosatlarni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqishlari zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Samuelson, P. A., & Nordhaus, W. D. Economics.
2. Dornbusch, R., Fischer, S., & Startz, R. Macroeconomics.
3. World Bank. Global Economic Prospects.
4. International Monetary Fund (IMF). World Economic Outlook: Managing Divergent Recoveries.
5. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies.
6. Schwab, K. The Fourth Industrial Revolution.
7. Tapscott, D. Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence.
8. OECD. OECD Digital Economy Outlook.

